

Govor Glavnog zamjenika Visokog predstavnika Donalda Haysa na konferenciji “Od tranzicije do razvoja – Globalizacija i politička ekonomija razvoja u zemljama u tranziciji”

Dame i gospodo,

Ovaj skup je od osobitog značaja zato što ste vi – barem biste trebali biti – među idejnim vođama budućeg ekonomskog razvoja ove zemlje. Vi ste stručnjaci, i na vama je da pomognete u stvaranju intelektualnog potencijala za ekonomski razvoj Bosne i Hercegovine, kako bi svaki prosječan građanin mogao shvatiti i razumjeti taj razvoj. Trenutačno u tom dijelu postoji praznina i vi vašim glasovima morate ispuniti tu prazninu.

Vi ste ljudi koju mogu – i trebaju – dati neki smisao ekonomskom kaosu koji karakterizira tranziciju – privatizacija, ulaganja, izvoz/uvoz i nova radna mjesta – vi možete objasniti što treba da se desi i kako građani ove zemlje trebaju reagirati na napore koje vlada ulaže u reforme.

Uvjeran sam da jedan od najvećih izazova s kojima se danas suočavaju vlasti Bosne i Hercegovine nije samo rukovođenje i ubrzanje procesa reformi, kako bi BiH i njeni građani osjetili koristi europskih integracija i globalizacije – pravi izazov je potreba da se ovaj proces *objasni*, i da se objasni što se to mora uraditi kako bi se unaprijedio proces reformi.

Nažalost, niti vlada niti stručnjaci ove zemlje do danas nisu uspjeli na efikasan način priopćiti i prenijeti javnosti pravu istinu o periodu tranzicije.

Europa ima čitavo desetljeće iskustva u tranziciji, i svima nama koji smo sudjelovali u tom procesu je potpuno jasno da je to proces koji zahtijeva mnogo više od izmjene propisa i zakona – potrebno je promijeniti način razmišljanja. Upitajte svoje kolege iz Češke Republike, Mađarske ili Poljske, i oni će vam sigurno reći da prava tranzicija nije počela s prvom privatizacijom, niti sa prvim usvojenim zakonom o slobodnom tržištu – tranzicija je uistinu počela kada su građani u potpunosti shvatili što je potrebno za uspješno poslovanje, kada su građani u cjelosti shvatili što poduzeća moraju uraditi da bi postala uspješna.

U dinamičnom poslovnom okruženju u bilo kojoj zemlji na svijetu, preduvjeti za poslovni uspjeh su isti: a) potreba za proizvodom ili uslugama visoke kvalitete, b) zadovoljstvo potrošača i c) visoko kvalificirana i motivirana radna snaga.

Ali često je potrebno vremena da bi ljudi shvatili ovu jednostavnu poruku.

Osnivanje funkcije Posebnog revizora u suradnji s tijelima vlasti na svim razinama u ovoj zemlji jedan je od koraka učinjen kako bi se pomoglo javnim poduzećima da pređu na koncept i način razmišljanja koji je svojstven tranziciji. Potpuno je jasno da su izvješća Posebnog revizora o javnim poduzećima otkrili praksu upravljanja ovim poduzećima u kojoj nisu zadovoljeni ranije navedeni osnovni preduvjeti. Javna poduzeća u BiH ne isporučuju proizvode visoke kvalitete svojim potrošačima po konkurentnim cijenama. Ako ne vjerujete da je to tačno, pitajte potrošače, pitajte one koji ulažu u ovu zemlju. Revizorska izvješća otkrila su praksu upravljanja poduzećima u kojoj tenderske procedure favoriziraju povlaštene insajdere umjesto potrošača, praksu u kojoj rukovoditelji djeluju bez odgovarajućeg nadzora ili kontrole, u kojoj je

knjigovodstvo u najmanju ruku nejasno, i u kojoj su menadžment i administracija neučinkoviti i služe vlastitim ciljevima.

Ovo nije problem Balkana; radi se o istom socijalističkom naslijeđu s kojim su se morali boriti reformisti u drugim srednjoeuropskim zemljama u periodu tranzicije.

I oni se uspješno bore s ovim problemom. Zbog toga su oni na dobrom putu ka europskim integracijama.

Konkurentna će poduzeća pomoći Bosni i Hercegovini da uđe u Europu i u globalne ekonomske tokove. Ali da bi bila konkurentna, poduzeća moraju imati djelotvornu upravu. To znači da članovi odbora i direktori moraju obnašati svoje zadaće na odgovarajući način, kako bi uspostavili i održali potrebnu unutarnju kontrolu. To je od posebnog značaja kada se radi o pitanjima kao što su nabavka, sklapanje ugovora, prikupljanje prihoda, raspodjela profita i razvoj/ispunjenje racionalnih poslovnih planova. Direktori i menadžeri moraju shvatiti da polažu odgovornost dioničarima i potrošačima kada se radi o privatnim poduzećima, te da su odgovorni vladama i građanima (kao vlasnicima i potrošačima istovremeno) u slučaju javnih poduzeća. Uprava poduzeća također mora uvidjeti da u potpunosti odgovara za aktivnosti i odnos poduzeća prema svojim radnicima. Ovo je osobito značajno u BiH, zemlji u kojoj jako veliki broj poduzeća ne mogu isplaćivati redovne dohotke svojim radnicima. Stari pristup prema javnim poduzećima, kao da se radi o političkim veleposjedima u koje se politika stalno upliće, jednostavno više nije moguć. Takav pristup može samo odmoći ovim poduzećima, dok se bore da se prilagode konkurentnom globalnom ekonomskom okruženju.

Sve revizije provedene u Elektroprivredama, Vodoprivredama, zavodima za zapošljavanje i telekom poduzećima pokazale su da suvremena kultura rukovođenja i poštivanje interesa i prava građana još nisu zaživjeli. Na primjer, ako se Upravni odbor sastaje samo četiri puta godišnje, a dnevni red nije vezan za budućnost, kao što je to slučaj u jednom od telekom poduzeća,

kako Upravni odbor može nadzirati menadžment ili donositi ozbiljne strateške odluke? Ukratko, kako oni mogu obavljati svoju dužnost? Je li u najboljem interesu poduzeća ili javnosti da interni revizor bude plaćen da *ne* istražuje poslovanje poduzeća niti preporučuje poboljšanja?

Zašto uopće potenciram ovo pitanje? Zato što građani BiH mogu ostvariti solidnu ekonomsku budućnost za ovu zemlju, ali samo ako oni koji imaju kontrolu nad njihovom ekonomijom, a to su političari i viši rukovoditelji vremenom nauče lekciju o globalnom tržištu. Međutim, ako nastave poslovati kao i obično, to će značiti nastavak migracije, nastavak stagnacije i nastavak smanjenja broja radnih mjesta.

Želim jasno staviti na znanje: Ni ja niti ostatak međunarodne zajednice nećemo unijeti ovu promjenu za vas. Ako će doći do promjene, onda promjenu moraju izvršiti građani Bosne i Hercegovine i njihovi čelnici.

Većina vaših susjeda se već morala suočiti s istim izborom. Oni su bili u istoj poziciji kao i vi. Možda su oni mogli zahtijevati dinamičniji korak ka reformi. Možda su tamo glasovi građana bili snažniji ili je bilo više lobirajućih i potrošačkih skupina. Zato je ovaj sastanak tako važan. Vi možete i trebate imati važan glas u ovom društvu. Ja apeliram na vas da stavite taj glas u službu vaših građana i budućnosti ove zemlje i poduprete nužne i praktične ekonomske reforme.

Apeliram na vas da pojasnite građanima ove zemlje zašto se njihovim javnim poduzećima mora upravljati sukladno najvišim standardima i zašto privatni sektor mora biti unaprijeđen i proširen.

Cilj je stvoriti poslovno okruženje u kojem će se poduzećima upravljati na transparentan, pošten i djelotvoran način, a u korist radnika i potrošača i u korist BiH u cjelini.

Poduzeća kojim se upravlja na bolji način ostvarit će više prihoda, a to znači veći prihod od poreza, koji će zauzvrat

omogućiti tijelima vlasti da pruže bolje javne usluge kao što su obrazovanje, zdravstvena briga, mirovine i javni prijevoz.

Osim toga, nema razloga zašto se državnim i entitetskim vladama, kantonima i općinama ne bi upravljalo po istim upravljačkim načelima. Odista postoje svi mogući razlozi zašto bi se njima *trebalo* upravljati na isti način.

Promjena uobičajenog načina razmišljanja će značajno povećati mogućnost promjene u neprihvatljivoj stvarnosti. Tijekom desetljeća građani su se navikli da je vlada uključena u svaki aspekt života. Vlada je pokušavala uraditi sve i na kraju se to pokazalo kao neodrživo.

U slobodnoj tržišnoj ekonomiji manje učešća vlade je bolje. Manje državnih službenika s boljom plaćom i suvremenim obrazovanjem može uraditi bolji posao, a rezultat će biti zemlja kojom se upravlja na bolji način i koja svojim građanima osigurava bolji život.

Dozvolite da razjasnim: Međunarodna zajednica to ne može postići. Građani BiH i njihovi čelnici će to uraditi ako omoguće da zemlja prihvati promjenu u načinu na koji javnost razmišlja. Ali svi vi, novinari, političari i profesionalni ekonomisti, trebate odigrati ključnu ulogu da biste omogućili tu promjenu. Sjetite se što je jednom rekao jedan igrač bejzbola u USA: "kada dođete do račvanja na putu, morate se odlučiti kojim ćete putem krenuti." Ja u potpunosti vjerujem da ćete vi prihvatiti ovaj izazov i da će ova zemlja uspjeti. I suviše ste sposobni da ne uspijete.

Hvala.